

Runföljden **tatr** (U 1070): Barnspråk eller skaldespråk?

Patrik Larsson (Dalarna University)

Abstract

The inscription on the runestone from Kroksta in Uppland (U 1070) begins with an uninterpreted runic sequence, **tatr**, which clearly denotes a male personal name. Sven B. F. Jansson (*SRI*, 9: 361, 448), along with other scholars, compares this to the runic sequences **tati** (nom.; Sö 41) and **tata** (acc.; U 1111), which he interprets as the name *Tati/Tatti*, a word originally derived from the language of children. The formation and form of the name underlying **tatr** is not, however, disclosed. An alternative interpretation is therefore presented here: the Runic Swedish name *Tandr*, derived from Old West Norse *tandr* m. ‘fire’, a word known from skaldic poetry. This interpretation is strengthened by onomastic and orthographic parallels, as well as by accounts of various names in runic inscriptions derived from words from skaldic poetry. Since there are a number of correspondences between U 1070 and U 1111 (geographical proximity, same carver and same age) it is argued that **tata** in U 1111 could represent a name **Tandi*, related to *Tandr*, which could also apply to **tati** in Sö 41 (for the latter, however, an interpretation *Tati/Tatti* is also considered entirely plausible).

Keywords: Runic inscriptions, Viking Age, personal names, U 1070 Kroksta, poetic language, U 1111 Eke, Sö 41 Björke, children’s language

I Kroksta i Åkerby socken, strax nordväst om Uppsala, står den runsten som i *Sveriges runinskrifter* erhållit signumet U 1070 (se fig. 1). Inskriften har lästs, normaliserats och översatts på följande sätt av Sven B. F. Jansson (*SRI*, 9: 360, med det inom klammer supplerat från *Bautil* och med normaliseringen anpassad efter Peterson 2006 och 2007):

tatr · auk · kamal · litu · rita · sti[n · ifti]r · þorþ · faþur sin
tatr ok Gamall lētu rētta stæin æftir Þōrð, faður sinn.
'**tatr** och Gammal läto resa stenen efter Tord, sin fader.'

Larsson, Patrik. "Runföljden **tatr** (U 1070): Barnspråk eller skaldespråk?"
Futhark: International Journal of Runic Studies 14–15 (2023–2024, publ. 2025): 117–29.
DOI: 10.33063/futhark.14.1096

Fig. 1. U 1070, Kroksta, Åkerby sn. Foto: N. Lagergren, ATA (Public Domain).

Som synes rör det sig om en typisk senvikingatida minnesinskrift, där två söner låtit resa en runsten till minne av sin far. Teoretiskt sett skulle runföljden **tatr** också kunna återge ett kvinnonamn, men den ger oenkligen intryck av att avslutas med en maskulin nominativändelse, varför ett mansnamn är mer sannolikt. Inskriften bjuder heller inte på några tolkningsproblem, förutom just den inledande runföljden **tatr**, som uppen-

barligen representerar ett personnamn, men oklart vilket. Jansson (*SRI*, 9: 361) erbjuder följande relativt utförliga kommentar (noter här borttagna):

Runföljden 1–4 **tatr** återger ett namn, om vilket man endast med visshet kan säga, att det har varit mycket ovanligt, åtminstone i skrift. Namnet återges av Peringskiöld som *T e t e r*, i *UFT* (1876) uppfattas det som *T a n d*, och i *Svenska runristare* (s. 114) återger Brate det som *T a t*. Flera andra möjligheter finnas givetvis. Det förefaller emellertid som om **tatr** bör sammanställas med det mansnamn **tata** (ack.) som finnes på den närbelägna U 1111. Detta namn torde kunna uppfattas som ett *Tatti*, till typen snarast ett barnspråksord och därför omöjligt att härleda ur någon känd ordstam. Namnet ingår möjligen i några ortnamn. Sålunda uppfattar N. Ödeen alternativt förleden i t. ex. *Tattamåla* (*tattamåla*: 1545) som ”ett tillnamn *Tatte* med i dylika bildningar vanlig konsonantfördubbling” (se *Studier i Smålands bebyggelsehistoria* 1927–30, s. 267). Möjligt är väl också, att ett mansnamn *Tatti* ingår i *T a t t b y* (Saltsjöbaden, Stockholms län), vilket namn dock är sent belagt (*Tatteboda* red. jb 1686, *Tätteby* jb 1715, *Tatteby* jb 1787, 1825). I den hälsingska sägnen om Högs kyrkas tillblivelse bär som bekant den ene jätten namnet *T a t t e*; se N. Wettersten, *Forssa och Högs Ålder och Würde* 1761 (utg. 1901), s. 83 f. Se vidare U 1111.

Janssons hänvisning till artikeln om U 1111 avser en runsten från Eke i Skuttunge socken som avslutas med en runföljd **tata** (ack.). Om denna skriver han (*SRI*, 9: 448):

tata torde återge ett mansnamn, som i nom. har hetat *Tat(t)i*; det förekommer också på Sö 41 (**tati**) och ingår enligt Lundgrens och Brates namnordbok i några svenska ortnamn. Se vidare U 1070, där ett jämförbart mansnamn, ristat **tatr**, förekommer, *Nordisk kultur* 7 (1947), s. 226, 242, 246 och *Danmarks gamle Personnavne* (1941–48), sp. 1346 f.

Som framgår av citatet nämner också Jansson förekomsten av en runföljd **tati** på Sö 41, en runsten från Björke i Västerljungs socken i Södermanland. I Erik Brates artikel om denna inskrift (*SRI*, 3: 31 f.) sägs endast att runföljden i fråga representerar ett fornsvenskt (härefter fsv.) och nusvenskt namn *Tate*, uppvisat i ortnamn, men inget om dess betydelse eller ursprung. Det samma gäller för övrigt Brates förslag gällande runföljden **tatr**, dvs. översättningen *Tat* lämnas helt okommenterad (Brate 1925, 114). Sophus Bugge (i Brate och Bugge 1891, 315) har i en kommentar till inskriften Sö 41 jämfört runföljden **tati** med **tata** (ack.), dvs. det ovan nämnda belägget från U 1111. Bugge nämner vidare: ”Beslægtet er **tatr** L. 166 [dvs. U 1070]. Om Oprindelsen jfr Diefenbach, *Goth. Wtb.* I, 81.” Den nämnda referensen syftar på Lorenz Diefenbachs *Vergleichendes Wörterbuch der gothischen Sprache* vol. 1 från 1851, där ett samband med det gotiska *atta* m. ’far’ kan anas,

åtminstone för det svagt böjda namnet. Det är också det namnet Bugge huvudsakligen kommenterar, men om detsamma ska antas gälla också det starkt böjda namnet bakom runföljden **tatr** är emellertid inte helt klart.

Tolkningen *Tand* som Jansson nämner i citatet ovan om U 1070 härrör från Carl Säve, som i ett brev till George Stephens (3/1 1864, citerat efter *SRI*, 9: 361 not 2) skriver: ”Men vet hvad *Tatr* är? Jo, det är *ta(n)tr* m. tand, Lat. dens ... Märkligt är, att ordet, som eljest i alla Nordiska dialekter är fem., här står som masc.! Men äfven i Gutniskan och i den lefv. Gotl. är det masc., liksom i Gotiskan och alla Tyska, Lat., Grek. och Sanskrit-språk.”

Det är också värt att nämna att det råder full enighet om läsningen av runföljden **tatr**; Jansson (*SRI*, 9: 361) noterar visserligen att i runa 4 är huvudstaven ”lätt skadad på mitten”, men konstaterar koncist att ”[r]unföljden 1–4 är säker”. Det nämns heller inget i läsningskommentaren att runföljden i fråga lästs på något alternativt sätt, och de äldre avbildningar som återges i *SRI*, 9: 37 är också samstämmiga. Att en tolkning därmed ska utgå ifrån läsningen **tatr** framstår som helt klart. Det kan vidare noteras att Erik Brate (1925, 114) attribuerar U 1070 till ristaren Gudfast, vilket dock Sven B. F. Jansson (i *SRI*, 9: 361) bedömer som osäkert. Magnus Källström har emellertid framhållit att de attribueringar Brate gör till Gudfast ”ofta avfärdats utan någon egentlig argumentation” och att man därför ”i de flesta fall inte så enkelt kan avskriva Gudfast som upphovsman” (Källström 2007, 273 not 292). För tolkningen av runföljden **tatr** är dock knappast frågan om ristare avgörande, då den inte innehåller några avvikande eller på annat sätt utmärkande skrivningar, varför den frågan kan lämnas därhän (se dock nedan).

Utvärdering av framförda tolkningsförslag

Det går att resa invändningar mot samtliga förslag som Jansson nämner i sin kommentar i korpusutgåvan. Peringskiölds *Teter* går exempelvis svårligen att förena med några kända ord eller namn, medan Säves *Tand* blir tvungen att anta ett avvikande genus. Janssons förslag är, som framgått ovan, att runföljden **tatr** i U 1070 ”bör sammanställas” med runföljden **tata** (ack.) på den närbelägna U 1111, vilken Jansson uppfattar som ett namn *Tat(t)i*, ”till typen snarast ett barnspråksord och därför omöjligt att härleda ur någon känd ordstam” (*SRI*, 9: 361).¹ Exakt hur det namn som

¹ Assar Janzén (1947, 242, 246) tycks betrakta det fsv. *Tati*, *Tate* som inhemskt, och han beskriver det som ett ”lallord” och ett ”lallnamn från barnamun”. Rikard Hornby (1947, 226) räknar däremot med att det forndanska *Tati* är ett lån från frisiskan på 1200-talet.

återges av runföljden **tatr** förhåller sig till namnet *Tat(t)i* är dock oklart, och i artikeln om U 1111 skriver Jansson att det rör sig om ”ett jämförbart mansnamn” (SRI, 9: 448), men inte heller här sägs något om hur sambandet namnen emellan skulle se ut. Detsamma kan sägas om Bugges resonemang om det eventuella sambandet mellan gotiska *atta* m. ’far’ och namnet *Tat(t)i*, men det närmare förhållandet mellan detta namn och namnet bakom runföljden **tatr** redovisas inte. Det kan också noteras att Jansson framför sitt förslag med rätt betänkliga reservationer, och att han efter att ha redovisat ett antal tolkningsförslag faller följande kommentar (SRI, 9: 361): ”Flera andra möjligheter finnas givetvis.” I ljuset av det ovan anförda kan det därför vara motiverat att pröva om det kan finnas andra tolkningsalternativ värda att föra fram.

Ett nytt tolkningsförslag

Som framgått av föregående avsnitt råder alltså ett oklart samband mellan runföljden **tatr** och det namn som Jansson (SRI, 9: 361) antar återges av Sö 41 **tati** och U 1111 **tata** (ack.), *Tat(t)i*, ett namn utgående från ”ett barnspråksord och därför omöjligt att härleda ur någon känd ordstam”. Just det sistnämnda kan också framstå som något otillfredsställande, så om det skulle gå att hitta en tolkning av runföljden **tatr** som går att anknyta till något känt ord vore det sannolikt att föredra.

Mitt förslag till tolkning är att i runföljden **tatr** se ett runsvenskt namn *Tandr*, bildat till en motsvarighet till fornvästnordiskans (härefter fvn.) *tandr* m. ’eld’, ett ord från skaldepoesin (Sveinbjörn Egilsson och Finnur Jónsson 1931, 564; Heggstad, Hødnebo och Simensen 1993, 433; Gurevich 2017, 926 f.). Ordet har motsvarigheter i isländskans *tandur* n. ’eld; liten gnista; stoftkorn; liten pil’, färöiskans *tandur* n. ’svagt (levande) ljus; eländig människa eller varelse’, nynorskans *tandr* m. ’gnista’ och danskans *tande* m. ’(den synliga delen av) ljusveke’, vilka etymologiskt kan föras till en rot *tind-*, *tand-*, *tund-* som bland annat ingår i verben *tindra* och *tända* och även i fsv. *tunder* n. ’fnöske’ (Hellquist 1948, 1265; de Vries 1962, 581; Ásgeir Blöndal Magnússon 1989, 1025; Kroonen 2013, 508 f.; Bjorvand och Lindeman 2019, 1288). Besläktade är också fornhögtyskans *zantaro* ’glödande kol’ (motsvarande fvn. *tandri* m. ’eld’ i skaldespråk) och medelhögtyskans *zander* m. ’glödande kol’ (se anförd litteratur). Det går även att nämna fvn. *tandrauðr* adj. ’ildrød; gloande raud, eldraud’ (Fritzner 1886–96, 3: 677; Heggstad, Hødnebo och Simensen 1993, 433). I svenska dialekter finns ett ord *tande*, växlande med *tände* och *tanne*, belagt bland annat från Uppland, i betydelseorna ’antänd, lång stång, som man bär på

axeln, att lysa sig med'; 'ljusveke'; 'övre, brinnande del av veke'; 'tjärvedsfackla'; 'veke' (OSDs; Rietz 1861–67, 724, 734 f., s.v. **tinda*), vilket Rietz (s. 735) sammanställer med just fvn. *tandr* m. 'eld'. I de svenska dialekterna finns också en sammansättning *ljustand*, där senare leden enligt Rietz (s. 734) är *tand* m. 'ljusveke (ɔ: det som brinner)', belagd från Österbotten och med en variant *ljaustanä* från Gotland.

Fornnordiska namn med ett likartat semantiskt innehåll som det föreslagna *Tandr* 'eld' finns det ganska gott om. I runinskrifterna förekommer exempelvis följande namn (Peterson 2007): *Brandi* och *Brandr*, till fvn. *brandr* m. 'stock, stolpe', 'eld, brand', 'svärds klinga' m.m. (även i *Guðbrandr* och *Svartabrandr*); *Brīsi*, troligen till ett verb motsvarande nynorskans *brisa* 'lysa; pråla, prunka' m.m.; jfr även fvn. *brisingr* m. 'eld' (se Peterson 2012, 19–30); *Ēldi*, kortform till namn på *Eld-*, av fvn. *eldr* m. 'eld'; *Glōði*, avledning till fvn. *glōð* f. 'glöd'; *Kulr*, till fvn. *kol* n. 'kol' (även i *Kulbæinn* och *Kulsvæinn*); *Sōti* och *Sōtr* (?), till fvn. *sót* n. 'sot'; *Sviðandi*, till fvn. *sviða* 'sveda, bränna' samt *Sviðbalki*, till fvn. *sviða* 'sveda, bränna' och fvn. **balki* 'bjälke', kanske betydande 'ett svett stycke trä'. Henrik Williams lade vid heldagsrunrådet (ett kollokvium) den 11 oktober 2019 vid Göteborgs universitet fram tolkningen att runföljden **tusa** (ack.) i Vg 33 (tidigare förd till *Tosti*) representerar en motsvarighet till fvn. *tusi/túsi* m. 'eld'. Denna tolkning är av stort intresse för den föreslagna tolkningen *Tandr* som en motsvarighet till fvn. *tandr* m. 'eld', då fvn. *tusi/túsi* m. 'eld' har samma betydelse och även det är ett ord från skaldepoesin. Här kan också den tidigmedeltida runföljden **funi** på ett revben från Sigtuna nämnas, som också den kan kopplas samman med ett ord från skaldespråket, fvn. *funi* m., intressant nog också detta med betydelsen 'eld, låga'. Om inskriften från Sigtuna och dess tolkning, se Gustavson 1997, 18; 2012, 107; Palumbo 2020, 66 not 4; Mårtensson 2024, 92 f. Se även Williams 2010, 199–204 för en diskussion om sambandet mellan skaldespråk och svenska runstenar, inte minst personnamn.

Det finns även en del fornvästnordiska huvudnamn som hör till samma semantiska sfär (Lind 1905–15), varav en del också förekommer som binyamn (jfr nedan); några av namnen är inte namn på verkliga personer, utan är fingerade eller mytologiska: *Brandr* (till fvn. *brandr* m. 'stock, stolpe', 'eld, brand', 'svärds klinga' m.m.; även som efterled i ett dussintal namn); *Brennir*, av fvn. *brennir* m. 'brännare'; *Eimgeitir* och *Eimnir*, till fvn. *eimr* m. 'ånga, rök, eld'; *Eimyrja*, till fvn. *eimyrja* f. 'aska med glöd', syster till *Eisa*, till fvn. *eisa* f. 'eld, bål'; *Eldgrímr*, förleden av fvn. *eldr* m. 'eld'; *Eldiárn*, till fvn. *eldjarn* n. 'eldjärn (dvs. järn att slå eld med)'; *Eldir*, egentligen 'eldare', till fvn. verbet *elda* 'elda, värma upp, bränna, tända

m.m.‘; *Eldr*, av fvn. *eldr* m. ‘eld’; *Eldríðr*, förleden av fvn. *eldr* m. ‘eld’; *Gneisti*, till fvn. *gneisti* m. ‘gnista’; *Hyrrokkin*, av *hyrhrökkin* ‘skrukket av eld’ (Heggstad, Hødnebø och Simensen 1993, 216); *Kolbeinn* (förleden till fvn. *kol* n. ‘kol’; *Kol*-förekommer som förled i ett dussintal namn); *Logi*, av fvn. *logi* m. ‘låga, flamma’; även i *Svafrlogi*); *Sóti*, till fvn. *sót* n. ‘sot’ samt *Sveið* och *Sveiði*, sannolikt till fvn. verbet *sveiða* ‘sveda, bränna’. Beträffande namnet *Eldiárn* kan det nämnas att Henrik Williams vid ett runråd (kollokvium) den 19 september 2005 vid Uppsala universitet föreslog att runföljden **althrn** i U 1022, med tvekan tolkad som namnet *Halfdan* av Elias Wessén (i *SRI*, 9: 249), skulle kunna återge detta namn. Se även Källström 2010, 148.

Några exempel från de fornvästnordiska binamnen är (Lind 1920–21): *Brandareykr*, till fvn. *brandr* m. ‘stock, stolpe’, ‘eld, brand’, ‘svärds klinga’ m.m. och fvn. *reykr* m. ‘rök; rykande eld; rykande källa’, dvs. ‘brandrök’; *Brennir* (se ovan); *Eldbóðungr* och *Eld-Grímr*, förleden av fvn. *eldr* m. ‘eld’; *Eldiárn* (se ovan); *Eldr* (se ovan); *Gneisti* (se ovan); *Kolskeggr*, förleden till fvn. *kol* n. ‘kol’; *Loga*, av fvn. *loga* f. ‘fackla, ljus’; *Logi* (se ovan); *Reykr*, av fvn. *reykr* m. ‘rök; rykande eld; rykande källa’; *Svæla*, av fvn. *svæla* f. ‘tjock, kvävande rök’, ‘svek, fusk, bedrägeri’ och *Þnartr* (?), förutsatt att Linds antagande om att det är fel för *Snartr* stämmer (då [þn] annars inte förekommer), vilket jämförs med nynorskans *snart* m. ‘brand, tanne på ljus’.

Även i fornsvenskan finns exempel på binamn med ett liknande semantiskt innehåll (Hellquist 1912; SMPs): *Brand* och *Brande*, till fsv. *brander* m. ‘brand, brinnande, brännande eld; eldbrand, brinnande trästycke’; *Brænnare* ‘brännare’ (förekommer annars bara som efterled i ord som *kolbrænnare*, *morþbrænnare* m.fl.); *Eld*, till fsv. *elder* m. ‘eld’; *Glødh*, till fsv. *glødh* f. ‘glöd’; *Kol*, till fsv. *kol* n. ‘kol’; *Kolbrænna* ‘kolbrännare’; jfr fvn. *kolbrenna*, f. ‘brännande av kol’; *Røk*, till fsv. *røker* m. ‘rök, eldstad; hård, hushåll; rökelse m.m.’ samt *Sot* och *Sote*, till fsv. *sot* n. ‘sot’.

Av särskilt stort intresse för tolkningen av runföljden **tatr** som ett namn *Tandr*, bildat till en motsvarighet till fvn. *tandr* m. ‘eld’, är förekomsten av ett fvn. binamn *Tandri* (Lind 1920–21, sp. 380 f.). Lind (sp. 381) skriver att det ”Snarast [är] bildat av nyn. v. *tandra* ‘gräla, yppa kiv’”, men hos exempelvis Fritzner (1886–96, 3: 677) och Heggstad, Hødnebø och Simensen (1993, 433) sammanställs det i första hand med fvn. *tandri* m. ‘eld’. Det innebär således att vi skulle kunna ha två likartade namn, *Tandr* och *Tandri*, båda bildade till ord från skaldespråket och med samma betydelse.

Som framgått ovan förutsätter den föreslagna tolkningen av runföljden **tatr** som ett namn *Tandr* att det rör sig om en bildning till ett ord som är belagt från skaldepoesin. Ett par uppländska paralleller till detta före-

ligger sannolikt i namnen *Siōli* på U 1085 och *Fylkir* på U 805† (se Larsson 2022, 147 med litteratur). Notera även den ovan nämnda tolkningen av runföljden **tusa** (ack.) i Vg 33, som också antas vara en bildning till ett ord från skaldepoesin, därtill med samma betydelse som det föreslagna *Tandr*, dvs. 'eld'. Detsamma kan mycket väl gälla även för den tidigmedeltida runföljden **funi** på ett revben från Sigtuna (U NOR1996;18E), som kan sammanställas med skaldespråksordet fvn. *funi* m. 'eld, låga'.

Det föreliggande tolkningsförslaget förutsätter också att en nasal är obetecknad i runföljden **tatr**, men det är en välbekant och frekvent förekomst i runskrift (Williams 1994; Düwel 2008, 92; Barnes 2012, 13, 25) och utgör således inget hinder för att tolka den som *Tandr*. Exempelvis kan nämnas skrivningen **lati** för *-landi* 'land' (dat.) i U 539 **iutlati** *Iütlandi* och U 540 **kriklati** *Grikklandi* samt **lats** för *-lands* 'land' (gen.) i U 978 **iklats+fari** *Ænglandsfari*, liksom en mängd exempel på skrivningarna **at** och **ot** för *and(u)* (dat.) och *and* (ack.) 'ande, själ' samt **bata**, **bota** och **buta** för *bōnda* (ack. eller gen.) 'bonde' (40 respektive 26 belägg hos Peterson 2006). En skrivning med obetecknad nasal följer därmed ett känt mönster och är därför helt oproblematiskt.

Förhållandet mellan runföljderna **tatr** respektive **tati/tata**

Som framgått ovan vill flera forskare se ett samband mellan å ena sidan runföljden **tatr** (nom.) på U 1070 och å andra sidan **tati** (nom.) och **tata** (ack.) på Sö 41 respektive U 1111. Exakt hur detta samband skulle se ut är dock oklart. Enligt Jansson (*SRI*, 9: 361) utgår namnet i de senare från "ett barnspråksord och [är] därför omöjligt att härleda ur någon känd ordstam". Om **tatr** säger Jansson endast att det "bör sammanställas med" respektive är ett med **tata** "jämförbart mansnamn" (*SRI*, 9: 361, 448). Även Sophus Bugge (i Brate och Bugge 1891, 315) räknar med det finns ett släktskap mellan **tatr** och **tati/tata**, men ingen av dem nämner uttryckligen vilken form namnet återgivet som **tatr** skulle ha.

Eftersom jag ju föreslår att runföljden **tatr** ska tolkas som *Tandr* kan man överväga om ett med det besläktat namn också kan dölja sig bakom **tati/tata**. En sådan möjlighet är att tolka **tati** som en hypokoristisk bildning **Tandi* till *Tandr*. Det finns också ett visst stöd för att anta ett samband mellan **tatr** (nom.) på U 1070 och **tata** (ack.) på U 1111: stenarna står mindre än en mil ifrån varandra, de har troligen samma upphovsman, Gudfast (se ovan för U 1070 och Brate 1925, 113 och Jansson i *SRI*, 9: 448

för U 1111), och de är också, utifrån den dateringsmetod som utvecklats av Anne-Sofie Gräslund, jämgamla (här den period som kallas Pr 4; metoden utgår ifrån zoomorf ornamentik och presenterades först i Gräslund 1991 och 1992). Det skulle därmed till och med kunna vara samma person som avses i dessa båda inskrifter. Oavsett vilket bör det ändå, med tanke på de andra omständigheterna som här påtalats, vara mer sannolikt att det finns ett samband mellan namnen bakom runföljderna **tatr** (nom.) på U 1070 och **tata** (ack.) på U 1111 än att det skulle röra sig om två olika namn, med helt olika ursprung. Frågan är då om samma sak gäller också för runföljden **tati** (nom.) på Sö 41. Här är det ett betydligt större avstånd geografiskt, då U 1070 och U 1111 är runstenar resta nordväst om Uppsala och Sö 41 är ristad i fast häll i sydöstra Södermanland. Även tidsmässigt finns det en skillnad: Sö 41 kan klassas som Pr 3, dvs. något äldre än U 1070 och U 1111, vilka som nämnts hör till Pr 4. Enklast vore förstås att anta att det är besläktade namn bakom alla tre runföljderna, men då det trots allt förekommer ett fornsvenskt binamn *Tate* (SMPs) och man räknar med att ett namn av sådant slag skulle kunna uppstå i barnspråk (se t.ex. Hellquist 1912, 86; Janzén 1947, 242, 246; Modéer 1964, 10) kan det inte uteslutas. Lena Peterson (2007, 219) för såväl **tati** som **tata** till en uppslagsform *Tati/Tatti*, med kommentaren: ”Kanske urspr[ungligen] ett barnspråksord för ’fader’.” Som framgått ovan argumenterar jag för att runföljden **tata** (ack.) på U 1111 snarast bör representera ett namn **Tandi*, medan det för **tati** (nom.) på Sö 41 är svårare att komma till ett avgörande: det skulle mycket väl kunna röra sig om namnet **Tandi* också här, men alternativet *Tati/Tatti* framstår också som fullt möjligt.

Sammanfattande kommentarer

Runföljden **tatr** i inskriften U 1070 står uppenbarligen för ett personnamn, men det är oklart vilket och de tolkningsförslag som lagts fram kan karakteriseras som antingen osannolika eller osäkra. Syftet med föreliggande artikel är därför att presentera ett förslag som går att förena med inskriftens ortografi och att semantiskt knyta till känt ord- och namnmaterial. Enligt min mening uppfyller den föreslagna tolkningen *Tandr*, bildat till en motsvarighet till fvn. *tandr* m. ’eld’, dessa villkor, varför inskriften U 1070 borde kunna återges på följande sätt:

tatr · auk · kamal · litu · rita · sti[n · ifti]r · þorþ · faþur sin

Tandr ok Gamall létu rētta stæin æftir Þorð, faður sinn.

’Tand och Gammal lät resa stenen till minne av Tord, sin far.’

Avslutningsvis ska förhållandet mellan runföljderna **tatr** och **tati/tata** kommenteras. Eftersom det finns ett flertal beröringspunkter mellan **tatr** (nom.) på U 1070 och **tata** (ack.) på U 1111 menar jag att det senare skulle kunna uppfattas som en hypokoristisk bildning **Tandi* till *Tandr*. Det samma kan även gälla för **tati** (nom.) på Sö 41, men här framstår också alternativet *Tati/Tatti* som fullt möjligt.

Bibliografi

- Ásgeir Blöndal Magnússon. 1989. *Íslensk orðsifjabók*. Reykjavík.
- Barnes, Michael P. 2012. *Runes: A Handbook*. Woodbridge.
- Bautil = Johan Göransson. 1750. *Bautil, det är: Alle Svea ok Götha Rikens Runstenar, upreste ifrån verldenes år 2000 til Christi år 1000*. Stockholm.
- Bjorvand, Harald, och Fredrik Otto Lindeman. 2019. *Våre arveord: Etymologisk ordbok*. 3 uppl. Oslo.
- Brate, Erik. 1925. *Svenska runristare*. Kungl. Vitterhets- historie- och antikvitets- akademiens handlingar, n.f., 13.5. Stockholm.
- Brate, Erik, och Sophus Bugge. 1891. *Runverser: Undersökningar af Sveriges met- riska inskrifter*. Antiquarisk tidskrift för Sverige 10.1. Stockholm.
- Düwel, Klaus. 2008. *Runenkunde*. 4 uppl. Sammlung Metzler, 72. Stuttgart.
- Fritzner, Johan. 1886–96. *Ordbog over det gamle norske Sprog*. 2 utg. 3 vol. Kristiania. Vol. 4: *Rettelser og tillegg*. Av Finn Hødnebo. Oslo, 1972.
- Gräslund, Anne-Sofie. 1991. "Runstenar – om ornamentik och datering." *Tor: Meddelanden från Uppsala universitets museum för nordiska fornsaker* 23: 113–40.
- . 1992. "Runstenar – om ornamentik och datering 2." *Tor: Meddelanden från Uppsala universitets museum för nordiska fornsaker* 24: 177–201.
- Gurevich, Elena. 2017. "Elds heiti." I *Poetry from Treatises on Poetics* 2, red. Kari Ellen Gade i samarbete med Edith Marold, 920–27. *Skaldic Poetry of the Scandinavian Middle Ages*, 3. Turnhout.
- Gustavson, Helmer. 1997. "Verksamheten vid Runverket i Stockholm." *Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning* 11 (1996, publ. 1997): 16–19.
- . 2012. "Personnamn i inskrifterna på runföremålen från Sigtuna." I *Namn på stort och smått: Vänskrift till Staffan Nyström den 11 december 2012*, red. Katharina Leibring, Leif Nilsson, Anette C. Torensjö och Mats Wahlberg, 103–15. Skrifter utg. av Institutet för språk och folkminnen: Namnarkivet i Uppsala, ser. B, 12. Uppsala.
- Heggstad, Leiv, Finn Hødnebo och Erik Simensen. 1993. *Norrøn ordbok*. 4 utg. av *Gamalnorsk ordbok* av Marius Hægstad och Alf Torp. Oslo.
- Hellquist, Elof. 1912. "Fornsvenska tillnamn." I *Xenia Lideniana: Festskrift till- ägnad professor Evald Lidén på hans femtioårsdag den 3 oktober 1912*, 84–115. Stockholm.
- . 1948. *Svensk etymologisk ordbok*. 3 uppl. Lund.

- Hornby, Rikard. 1947. "Fornavne i Danmark i middelalderen." I *Personnamn*, utg. av Assar Janzén, 187–234. Nordisk kultur, 7. Stockholm, Oslo och København.
- Janzén, Assar. 1947. "De fornsvenska personnamnen." I *Personnamn*, utg. av Assar Janzén, 235–68. Nordisk kultur, 7. Stockholm, Oslo och København.
- Kroonen, Guus. 2013. *Etymological Dictionary of Proto-Germanic*. Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series, 11. Leiden.
- Källström, Magnus. 2007. *Mästare och minnesmärken: Studier kring vikingatida runristare och skriftmiljöer i Norden*. Stockholm Studies in Scandinavian Philology, n.s., 43. Stockholm.
- . 2010. "Some Thoughts on the Rune-Carver Øpir: A Revaluation of the Storræta Stone (U 1022) and Some Related Carvings." *Futhark: International Journal of Runic Studies* 1: 143–60.
- Larsson, Patrik. 2022. "Från Fråråd till Fumma: Om personnamn i uppländska runinskrifter." I *Tyde den som kan: En upptäcktsfärd bland Uppland runstenar*, red. Torun Zachrisson och Magnus Källström, 140–61. Upplandsmuseets skriftserie, 13. Uppsala.
- Lind, E. H. 1905–15. *Norsk-isländska dopnamn ock fingerade namn från medeltiden*. Uppsala. Supplementband. Av E. H. Lind. Oslo, Uppsala och København, 1931.
- Lind, E. H. 1920–21. *Norsk-isländska personbinamn från medeltiden*. Uppsala.
- Modéer, Ivar. 1964. *Svenska personnamn: Handbok för universitetsbruk och självstudier*. Utg. av Birger Sundqvist och Carl-Eric Thors med bibliografi av Roland Otterbjörk. Anthroponymica Suecana, 5. Lund.
- Mårtensson, Lasse. 2024. *Personnamnen i de medeltida svenska runinskrifterna*. Uppsala.
- OSDs = samlingar till projektet Ordbok över Sveriges dialekter, kortkartotek i Språk- och folkminnesarkivet, Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- Palumbo, Alessandro. 2020. *Skriftsystem i förändring: En grafematisk studie över de svenska medeltida runinskrifterna*. Runrön, 23. Uppsala.
- Peterson, Lena. 2006. *Svenskt runordsregister*. 3. rev. uppl. Runrön, 2. Uppsala.
- . 2007. *Nordiskt runnamnslexikon*. 5. rev. utg. Uppsala.
- . 2012. "En **brisi** vas **lina** sunn, en **lini** vas **unax** sunn ... En **þa** **barlaf**": Etymologiska studier över fyra personnamn på Malsta- och Sunnåstenarna i Hälsingland. Sällskapet Runica et Mediævalia: Opuscula, 15. Stockholm.
- Rietz, Johan Ernst. 1861–67. *Svenskt dialekt-lexikon: Ordbok öfver svenska allmogespråket*. Lund.
- Samnordisk runtextdatabas. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. <http://www.nordiska.uu.se/forsk/samnord.htm>
- SMPs = samlingar till projektet Sveriges medeltida personnamn, Institutet för språk och folkminnen, Uppsala.
- SRI = *Sveriges runinskrifter*. Olika författare; publicerade av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. 14 vol. hittills. Stockholm, 1900 ff.
- SRI, 3 = *Södermanlands runinskrifter*, av Erik Brate och Elias Wessén (1924–36).

SRI, 5 = *Västergötlands runinskrifter*, av Hugo Jungner och Elisabeth Svärdström (1940–70).

SRI, 6–9 = *Upplands runinskrifter*, av Elias Wessén och Sven B. F. Jansson (1940–58).

Sveinbjörn Egilsson och Finnur Jónsson. 1931. *Lexicon poeticum antiquae linguae Septentrionalis: Ordbog over det norsk-islandske skjaldesprog*. 2 udg. av Finnur Jónsson. København.

Sö + nr = inskrift publicerad i *Södermanlands runinskrifter*, dvs. *SRI*, 3.

U + nr = inskrift publicerad i *Upplands runinskrifter*, dvs. *SRI*, 6–9.

U NOR1996;18E = inskrift från Sigtuna publicerad på s. 18 i Gustavson 1997.

Vg + nr = inskrift publicerad i *Västergötlands runinskrifter*, dvs. *SRI*, 5.

Williams, Henrik. 1994. "The Non-Representation of Nasals before Obstruents: Spelling Convention or Phonetic Analysis?" I *Proceedings of the Third International Symposium on Runes and Runic Inscriptions, Grindaheim, Norway, 8–12 August 1990*, red. James E. Knirk, 217–22. Runrön, 9. Uppsala.

—. 2010. "Personal Names on Rune Stones as a Source for the Reconstruction of Lost Words." I *Probleme der Rekonstruktion untergegangener Wörter aus alten Eigennamen: Akten eines internationalen Symposiums in Uppsala 7.–9. April 2010*, red. Lennart Elmevik och Svante Strandberg, 195–205. Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi, 112. Uppsala.

de Vries, Jan. 1962. *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*. 2. utg. Leiden.

English Summary

The runic inscription from Kroksta in Uppland (U 1070) has been read, normalized and translated by Sven B. F. Jansson (in *SRI*, 9: 360, with the English translation from Samnordisk runtextdatabas) as follows:

tatr · auk · kamal · litu · rita · sti|n · ifti|r · þorþ · faþur sin

tatr ok Gamall lētu rētta stæin æftir Þórð, faður sinn.

'**tatr** och Gammal läto resa stenen efter Tord, sin fader.'

'**tatr** and Gamall had the stone erected in memory of Þórð, their father.'

The inscription begins with an uninterpreted runic sequence, **tatr**, which clearly denotes a male personal name. Sven B. F. Jansson (*SRI*, 9: 361, 448) and other scholars have compared this to the runic sequences **tati** (nom.; Sö 41) and **tata** (acc.; U 1111), interpreted as the name *Tati/Tatti*, originally derived from children's language. The formation and form of the name underlying **tatr** is not, however, disclosed. An alternative interpretation is therefore presented here: the Runic Swedish name *Tandr*, derived from Old West Norse *tandr* m. 'fire', a word known from skaldic poetry and with counterparts in Icelandic *tandur* n. 'fire; little spark; dust

grains; small arrow', Faroese *tandur* n. 'dim candlelight; miserable person or creature', Norwegian Nynorsk *tandr* m. 'spark' and Danish *tande* m. '(the visible part of) a candle wick', relating to a root *tind-*, *tand-*, *tund-* (Hellquist 1948, 1265; de Vries 1962, 581; Ásgeir Blöndal Magnússon 1989, 1025; Kroonen 2013, 508 f.; Bjorvand and Lindeman 2019, 1288). Several examples of names in runic inscriptions and in Old West Norse and Old Swedish also express a meaning similar to *tandr* m. 'fire' (such as *Glōði* < *glóð* f. 'glow', *Eldr* < *eldr* m. 'fire', *Gneisti* < *gneisti* m. 'spark', *Logi* < *logi* m. 'flame' and *Brand* and *Brande* < *brander* m. 'fire, burning, burning fire; burning piece of wood', to name but a few), strengthening the suggested interpretation. There is also good support for assuming a rendering of a name *Tandr* without orthographic representation of the nasal, **tatr** (e.g. some 40 occurrences of **at** and **ot** for *and(u)* (dat.) and *and* (acc.) 'spirit, soul'). Regarding the relationship between the runic sequences **tatr** (U 1070), **tati** (Sö 41) and **tata** (U 1111), it is argued that given the number of correspondences between U 1070 and U 1111 (geographical proximity, same carver and same age) **tata** in U 1111 could be seen as representing a name **Tandi*, related to *Tandr*; it could even be the same person who is mentioned in these two inscriptions. **tati** in Sö 41 could also represent the name **Tandi*, although in this case the interpretation *Tati/Tatti* is also entirely possible.

